

Fra Mario Jurišić

AFRIKA DANAS (2)

Prvi prilog ovoga napisa objavljen je u prethodnom broju SB (1—1980), str. 77—89. U njemu je obrađeno: I. **Opći pogled na afrički kontinent;** II. **Afrikanizacija Crkve.**

III.

MUSLIMANI I KRŠĆANI U AFRICI

Kršćani i muslimani tvore dvije najveće religije svijeta. Muslimana danas ima oko 600 milijuna, a katolika oko 800 milijuna. Ako katolicima pribrojimo ostalih nekoliko stotina tisuća kršćana, onda kršćani i muslimani sačinjavaju polovinu čovječanstva.

Iako između pripadnika islama ima razlike, jer Prorokovi sljedbenici pripadaju raznim narodima, s različitim interesima, ekonomskim i političkim ciljevima, ipak je kod svih njih zajedničko to što imaju razvijenu svijest o pripadnosti jedinstvenom Muhamedovu narodu, Prorokovoj »zajednici vjernih«.

Poznato je da su muslimani u povijesti nazivali kršćane — katolike »nevjernicima«, ali ne zato što muslimani ne bi priznavali Isusa, jer je i za njih Isus jedan od proroka, kao što je Abraham ili Mojsije, nego zato što oni dogmu o Presv. Trojstvu shvaćaju kao povredu vjere u jednoga Boga. U povijesti je bilo žučljivih rasprava i nadmetanja koja nisu ničemu vodila, a najmanje međusobnom upoznavanju.

a) Zaboraviti povijest

Prije nekoliko godina profesor Muhamed Talbi, docent na sveučilištu u Tunisu, održao je konferenciju na Papinskom institutu za arapske studije u Rimu. Govornik je naglasio kako su davno uspostavljeni mostovi između Rima i islama, ali da muslimani i kršćani još nisu sposobni za jedan pravi dijalog.

Međutim, dijalog između muslimana i kršćana je moguć. Dapače, i sam Kuran potiče na razgovor kad veli: »Razgovarajte s narodom Knjige

(tj. oni koji čitaju i poštivaju Sv. pismo). *Razgovarajte s njima na posve besprijekoran način i kažite im: mi vjerujemo u ono što je vama objavljeno, i vaš i naš Bog samo je jedan i jedini Bog i njemu su svi pokorni.*»

Čudimo se kako na temelju tih riječi nije bilo više dijaloga između muslimana i katolika. Pogrešaka je bilo i na jednoj i na drugoj strani. Odgovor treba tražiti u povijesnom opterećenju, kad su se više cijenili žestoki nastupi nego bratska iskrenost.

Danas je situacija mnogo bolja. Ako se želi krenuti barem korak dalje, prvi je uvjet spriječiti svako oživljavanje duha povijesne polemičnosti. Ne smije se imati za cilj prisilno obraćenje drugoga, kako je to bilo često u povijesti, nego iskrena želja da se nađe zajednički put. Naglašavanje ispravnosti jedne ili druge strane nije poželjno u muslimansko-kršćanskim odnosima već traženje onoga što nam je zajedničko, da bi nas to više zbližilo.

b) Mogućnost dijaloga

Čini se da je islam udaljeniji od kršćanstva psihološki nego teološki. Istina, velika je između njih i teološka razlika, najviše zbog kršćanskog vjerovanja i naučavanja o Isusu Kristu. Središte je kršćanske vjere naime da spasenje dolazi po Isusu Kristu. Polazeći od toga središta vjere, cijelo naučavanje kršćanstva dobiva svoj glavni smisao.

O. Caspar, profesor na Papinskom institutu arapskih studija, govoreći o religioznoj vrijednosti islama i muslimansko-kršćanskim odnosima veli: *»Kuran ne zna za događaj spasenja po Isusu Kristu, i on je nepojiv s kuranskim naučavanjem monoteizma i Isusove naravi. Isus je veliki prorok, ali samo čovjek . . . To je ono što jasno dijeli kršćansku i muslimansku vjeru na području naučavanja, usprkos mnogih zajedničkih elemenata.*»

Muslimanstvo stvarno ima mnogo dodirnih točaka s kršćanstvom. To su: monoteizam, Božja riječ upućena ljudima po prorocima, početak i svršetak svijeta, uskrsnuće tijela i posljednji sud, na kojem će sve biti nagrađeno i kažnjeno. . . To je, uglavnom, srž i kršćanske vjere.

Kršćani u mladim afričkim državama podržavaju cjelokupni i općeniti dijalog s muslimanima zaboravljajući na povijesnu klimu sukobljavanja, pa i samoga rata, čije posljedice žive još u svijesti nekih pojedinaca. I kršćani i muslimani, posebno u Africi, mogu zajednički raditi na humanom i ekonomskom razvoju u svim pitanjima društvene pravde, mira i bratstva.

Bijeli otac Mauricije Borman, stručnjak za ta pitanja, ističe kako bi se kršćani i muslimani trebali više zadubiti u vjerska pitanja svojih prijatelja. Oni bi se trebali osloboditi svojih predrasuda koje ih priječe da dođu do autentičnoga pogleda na prijatelja druge vjere.

Kršćanin ne smije osuđivati islam, kako je to prije često radio, zbog fatalizma, laksizma, fanatizma, imobilizma, ili muslimansku religiju napadati kao vjeru straha. Otvoreni kršćani će s divljenjem otkriti sve ono što su muslimani uspjeli razviti, naročito na duhovnom području, počevši od svečane izjave o jednome Bogu. Kršćanin treba prije nego počne razgovorati o Kuranu dobro biti s njime upoznat. On mora paziti na Muhamedovu misao, na pisani tekst, a onda i na »*muslimansku svijest*«, što je ona čitala i razumijevala kroz trinaest stoljeća razmišljanja i života.

Muslimani, s druge strane, moraju biti ispravno informirani o činjeničnom stanju kršćanstva. Oni moraju znati kršćansku teologiju, osloboditi se svoje zatvorenosti iz prošlih vremena i kontaktirati s pravim i pobožnim kršćanima. Također moraju dobro poznavati kako se kršćani suočavaju s problemima nade, uskrsnuća, istine, učiteljstva, proroštva, jer i oni sve to imaju. U smislu takvoga međusobnog razumijevanja već djeluju razne ekipe u mnogim afričkim zemljama i gradovima.

Možda bi trebalo reći još i ovo: kršćani ne trebaju smatrati muslimanstvo kršćanskijim nego što ono jest. Bilo je, naime, pojedinaca koji su htjeli neko kršćansko čitanje Kurana i kršćansko tumačenje islamske predaje. Mislili su da islamu mogu priznati usporedni put, »*via parallela*«, spasenja, a Kuranu stanovito očitovanje Objave. No, upravo bi tu moglo ponovno doći do svađe između jednih i drugih.

Muslimani žele tumačiti svoje vjerske izvore bez ičije vanjske pomoći, a tako i kršćani. Svaki ozbiljni dijalog mora priznavati točke približavanja i razilaženja. Voditi dijalog u naše vrijeme može se jedino na temelju autentične vjere, a ne nikako na temelju nekog *takvoga »kršćanskog tumačenja«* Kurana i islamske tradicije. A nadasve je potrebna ljubav.

c) Olakšanja u razgovorima

Moramo se podsjetiti da je glavno i bitno u islamu: Nema drugog Boga osim Alaha, a Muhamed je njegov prorok. To je jedan od pet stupova islamske vjere. Ostali su: obredne molitve pet puta na dan, milostinja, ramazanski post i hodočašće u Meku. Te zahtjeve vjere moraju, uz čitanje i razmatranje Kurana, ispunjavati i suniti i šiiti.

Ostala kuranska ili tradicijska pravila, koja se odnose na brak, zabranu svinjetine, alkohola... nadodana su tim velikim zapovijedima. To su »*znakovi raspoznavanja*« među muslimanskim vjernicima čitavoga svijeta.

Trinaest stoljeća čitanja Kurana, u kojemu muslimani nalaze temeljne vjerske istine i pravilo života, u zadnje vrijeme dobiva neko novo naličje. U islamu se, naime, pojavljuju nove težnje za kritičkim tumačenjima Kurana. Taj mučni i naporni rad podsjeća na kršćanske

bibličare koji su morali jednako proći teški put u tom poslu. Biblija je već danas dobro istražena znanstvenom metodom, pa je Božja riječ bolje shvaćena u svojim povijesnim, jezičnim i kulturnim okolnostima.

Kuran to još nije doživio. Tek se zadnje desetljeće nešto mijenja. Na mnogim sveučilištima širom svijeta, pa i u Africi, naglašava se da je Kuran, doduše, shvatljiv za čovjeka u sedmom stoljeću, ali, da bi se u potpunosti shvatio kao Božja riječ, potrebna mu je dublja analiza kulturnog i povijesnog konteksta po odvažnom egzegetskom i hermeneutičkom izučavanju.

U početku mnogi pokušaji nisu uspjeli. Prvi suvremeni komentator jest Šeik Abdul, a kasnije i njegov učenik Rašid Riddie. Kasnije je došao Tantavi Jaweri, koji pokušava dokazati u 26 svezaka da su gotovo sve moderne znanosti već objavljene u Kuranu. Originalniji je bio Ali Abdelrazaka, koji je tvrdio da Muhamed nije donio pravno-politički sistem nego bitno religioznu poruku. Ime Tunizanina Taher Haddada ostaje veliko u tumačenju Kurana. On vrlo dobro razlikuje ono što jest, ono što će vječno ostati (vjera u jednoga Boga, moralne vrijednosti, uspostavljanje pravde među ljudima), od onoga što je samo »struktura vezana na društvene prilike« (ropstvo, mnogoženstvo...). Njegovo tumačenje Kurana otvara jedan novi i snažni zaokret u čitanju Kurana.

Tim putem pošli su i drugi učenjaci. Treba spomenuti Muhameda Arkouna. On želi približiti Kuran zapadnom shvaćanju. Posjeduje arapsko-muslimansku i suvremenu zapadnu filozofsko-teološku spremu. Po njemu Kuran, kao i svaku drugu knjigu, treba promatrati pravilima metodologije. Samo tako, veli on: »Riječ Božja može biti shvaćena u potpunosti svoje poruke, kao ponuda pružena svim ljudima«. On želi ponuditi Kuran »narodu Knjige«. Jezičnim, antropološkim i povijesnim približavanjem nastoji otkriti današnjem čovječanstvu ono što su pobožni muslimani u muslimanskoj predaji nazvali »izvorna svježina« Božje riječi.

Takvi načini tumačenja Kurana, na jednoj, i Biblije, na drugoj strani, svakako je korak naprijed i olakšavajuća okolnost u zajedničkom traženju dodirnih točaka muslimana i kršćana.

d) Mahmud Mohamed Taha

Ovaj je čovjek suvremeni sudanski pisac, mislilac i filozof koji mnogo govori i piše o budućnosti islamske religije. Smatraju ga najautentičnijim predstavnikom suvremenog islama u Sudanu. Evo što on kaže: »Islam se treba evolvirati, ne toliko u duhu koliko u svojim strukturama iz sedmog stoljeća. Religija treba ostati vjerna načelima, ali se svojim oblicima života mora prilagoditi vremenu. Današnji musliman ne može ignorirati kršćanstvo. Dapače, ako želi duboko proživljavati islam, treba se približiti duhu Evanđelja.«

O dijalogu između katolika i muslimana kaže: »Muslimani i katolici imaju mnogo zajedničkih obilježja. Za dijalog je nužna strpljivost. Mi smo muslimani kao osjetljiva biljka. Ako nas netko dodirne, uvlačimo se u sebe. Treba dopustiti da i na nas djeluje primjer i dobrota, tiho, ali uspješno. I kršćani trebaju živjeti u dodiru s muslimanima. Treba ih upoznati u njihovoj šutnji, da se kršćani užive u njihove težnje i pokažu prema njima povjerenje. I muslimani su Božja djeca, te u svome srcu nose sliku Božju.«

O braku Taha veli: »Što se tiče obitelji, treba je graditi na zdravini i moralno valjanim temeljima dokidajući poligamiju i zabranjujući rastavu.« (Na temelju Kurana muslimanima je dozvoljeno imati četiri žene, kojima mora biti zajamčena imovinsko-pravna i psihološko-efektivna prava. I rastava je dozvoljena, iako je Muhamed rekao: »Rastava je braka stvar koju Bog najviše mrzi od svih dopuštenih stvari).

Eto, zašto je prije nekoliko godina društvo »Muslimanska žena« u Sudanu priredilo velike manifestacije na kojima je donesena rezolucija protiv rastave braka i poligamije. Rezolucija govori kako je sudanska žena svjesna kakve opasnosti sa sobom nosi rastava braka za obitelj i za narod.

e) Stanje na terenu

U prosincu 1970. god. jedna egipatska delegacija koju je predvodio Muhamed Teufik Oweida, generalni sekretar Visokog vijeća za islamska pitanja Egipta, primljena je u Tajništvu za nekršćane u Rimu. No, to je samo jedan mali događaj u sklopu velikih skupova, sastanaka, simpozija između muslimana i kršćana.

Ovdje nas zanima, kako je na terenu i u bazi: Kako se tu razgovara, radi, moli i pomaže . . .

U veljači 1976. god. otvoren je novi teološki tečaj u Abidjanu, glavnom gradu Obale Bjelokosti. U ime Kogregacije za evangelizaciju naroda prisustvovao je i njezin sekretar mons. D. S. Lourdusamy. Studentima i profesorima rekao je ovo: »Među religijama, ako ne tradicionalnim, a ono u ovim krajevima čvrsto ukorijenjenim, brižno promatrajte muslimansku religiju, bez ograničenosti i strasti, objektivno i sa svom delikatnošću. To zaslužuju naša braća koju ispovijedaju tu vjeru.«

Biskup Nogueira u svom nedavno oproštajnom govoru u Angoli reče: »Draga braćo, muslimani! Za osam godina što sam ih ovdje proveo služeći Bogu i narodu, više sam puta posjećivao vaše džamije. Pridruživao sam se i vašem veselju kad ste slavili vaše blagdane. Današnji je posjet pun žalosti. Dolazim vam posljednji put kao biskup Vile Cabral.

Ipak sam veseo i radostan kad vidim prigodom moga odlaska da ovdje kršćani i muslimani žive u bratstvu koje je milo Bogu, Ocu svih nas. Ja

vas molim da nastavite te prijateljeske i bratske veze moleći se jedni za druge i držeći se jedni s drugima u svim danima radosti i žalosti.«

Kardinal Léon-Etienne Duval, nadbiskup i kardinal Alžira, veli: »*Vođe Alžira, muslimani, pokazuju veliku naklonost prema kršćanima. U narodu vlada atmosfera uzajamnog razumijevanja i bratstva. To ja nazivam dijalogom života i srca, a sastoji se u zajedničkom nastojanju i zalaganju za dobro ljudi i probitak države. Pod dijalogom srca mislim na prijateljske odnose jednih i drugih. Nadalje, moram istaknuuti, da postoji i dijalog kultura.*

Poslije nezavisnosti Alžira, katolička je Crkva svojim neprestanim nastojanjima pojačavala rad za dobro arapske kulture. Ranije su ovdje djelovali bijeli oci, koji su uglavnom bili stručnjaci. Svojom stručnom poukom radili su na izgradnji kulture.«

U državi Mali, u kojoj nema nego 1% kršćana (50.000 katolika i 20.000 protestanata na 6 milijuna muslimana), biskup Ivan Marija Cisse, rođeni Afrikanac, govori: »*U ovoj je državi velika tolerancija u duhu suradnje s državnim sredstvima priopćavanja. Premda nas je samo 1%, ipak imamo svaki tjedan emisiju od 30 minuta, u kojoj obrađujemo aktualne teme Crkve i zemlje. Za blagdane, npr. Božić, Uskrs... imamo na raspolaganju i nekoliko sati. Emisiju veoma rado sluša i muslimansko stanovništvo, pa čak i predsjednik države Muusa Traore. Imamo dobre odnose sa svim muslimanskim vođama, s islamskim intelektualcima i s običnim narodom. Ti su susreti veoma živi, česti i srdačni.«*

f) Muslimanski vođe za dijalog

Spomenuti predsjednik države Mali, Musa Traore, rekao je: »*Sretan sam da postoji razumijevanje između kršćana i muslimana u mojoj zemlji. Ja sam redovni slušalac kršćanskih emisija na radiju. Kršćani rade za socijalno dobro ove države.«*

Marokanski kralj Hasan II. dobio je kćer i dao joj ime Marija. On to obrazlaže ovako: »*Nazvao sam je Marijom, jer je to ime blagoslovljeno u Kuranu i Evandjelju. To je ime majke Isusove. Ona je jednako draga kršćanima kao i muslimanima. Ja želim da to ime bude poziv na bratstvo. Za ostvarenje toga traži se svijest dužnosti i pobožnosti.«*

Predsjednik Libije, El Gadafi, uvjereni i pobožni musliman, u poruci državniciima 1975. godine veli: »*Narodi Zemlje, a vjerojatno i anđeli, iscrpljeni su od ponavljanja narodne želje za dobro i sretnu godinu. Ne možemo duboko razmisliti o značenju nekih redaka Kurana, Biblije i Evandjelja gdje je rečeno: Ujedinite se u dobru i milosrđu, odmaknite se od grijeha i nasrtaja. Budući da mi nemamo Krista, koji bi optužio one koji su zaboravili Boga, ne ostaje nam ništa drugo nego da se uzajamno kajemo za svoje grijeha i da se za njih udaramo u prsa. Moramo shvatiti da smo daleko od Kristovih zapovijedi i da smo veoma blizu riječima sotone.«*

Sve su to dobri znaci, jer ruše predrasude i stanovite nesporazume a naglašavaju elemente zblizavanja. A kad to dolazi od predstavnika država, gdje kršćani i muslimani žive skupa, onda je zora na vidiku. zora koja će donijeti svjetlo i ljubav među ljude.

g) **Budućnost puna nade**

Odnosi između ta dva svijeta u Africi svakim danom postaju sve bolji. Ima tu još nekih pojedinačnih sukoba, ali uglavnom rađa se jedna nova mlada generacija koja želi što prije zaboraviti prošlost i krenuti u ljepšu budućnost.

Katolički list »*Alle Welt*« postavio je pitanje nekolicini muslimana u Kairu o kršćanstvu. Evo nekoliko odgovora:

R. A. S., tajnica: »Meni se sviđaju dobri kršćani i dobri muslimani, a ne sviđaju mi se zli. Čini mi se da je veća razlika između te dvije vrste ljudi nego između religija.«

K. W. J., časnik: »Izvanredna je organizacija Crkve. Šteta što mi s kršćanima nemamo zajedničkoga 'vrhovnog zapovjedništva'!«

H. M. S., glazbenik: »Kršćanstvo je ljudskije, jer kao temelj ima zasadu da je Krist Bog i čovjek. Zašto kod vas do dana današnjega nema nijednog bogoslova koji bi tu dogmu prikazao na način koji je razumljiv islamskom svijetu?«

N. W. T., studentica: »Kršćanske škole u Egiptu zaista su uzorne. Držim da će biti više kršćana po srcu u drugim religijama što se bude manje izravno radilo na 'obraćenju'.«

Sve što smo ovdje iznijeli odiše optimizmom. Odnosi između muslimana i kršćana u Africi su doista optimistički.

IV.

VELIKI PRIJATELJI MUSLIMANA

Dva čovjeka zaslužuju posebnu pažnju kad se radi o dijalogu i suradnji između muslimana i kršćana u Africi. Jedan je »vječni šutljivac«, Charles de Foucauld, ali koji je više učinio nego stotine »galamdžija«; a drugi je i životom i perom bio za dobre odnose između islama i kršćanstva.

1. **Charles de Foucauld**

Umro je a da nije ostavio nijednog sljedbenika. Geslo mu je bilo: *Raditi, ne govoriti, jer govor dolazi poslije djela.*«

Tek se danas vidi da njegova žrtva nije bila uzaludna. Svijet se sve više za njega zanima. Napisani su o njemu mnogi životopisi, sakupljeni su mu spisi, proučava se njegova duhovnost, a mnogi slijede njegov životni put.

U Katoličkoj Crkvi postoje deseci družba i udruženja koje ga nazivaju svojim ocem i inspiratorom. Posebno se među njima ističu »Isusova mala braća« i »Male sestre.«

»Male sestre« nalazimo u najbjednijim sredinama. Žive životom ljudi koji ih okružuju, pomažu im u svemu i dijele s njima njihovu sudbinu. Nalazimo ih u srcu Sahare, na visinama Hoggara, gdje zajedno s pripadnicima plemena Taurega pasu koze, stanuju pod šatorima, jedu »kuskus« (kiselo mlijeko i devino meso), peru noge kao i njihova braća muslimani prije nego uđu u bogomolje. Izvor snagâ nalaze u štovanju Euharistije, dugim molitvama i razgovoru s Bogom. Vrlo su jednostavne, dobre, skromne... Postale su nada Crkve i legitimacija kršćanstva.

Neki im predbacuju da na taj način mnogo ne sudjeluju u apostolatu Crkve. Sestra Magdalena kaže: »Mi vjerujemo da sudjelujemo u apostolatu Crkve, i to prvenstveno prikazivanjem cijelog svoga života što svakoga dana obavljamo u Misi s posebnom naknadom za otkupljenje islama i nastojanjem da u tome prikazivanju doživljavamo svakodnevne događaje.

Nastojimo da taj život, koji najčešće živimo u nekršćanskim i dekristijaniziranim sredinama, bude evanđeosko svjedočanstvo, mali znak nježnosti kojim Bog ljubi sve ljude.

Taj apostolat prijateljstva zahtijeva da usred siromaha, usred najprezrenijih i najnapuštenijih ljudi budemo prisutnost poniznog prijateljstva, bratskog odnosa punog poštovanja. Da budemo jednaki njima ne izmičući od potrebe prilagođavanja i poistovjećivanja.«

Danas te »Male sestre«, kao i njihov Utemeljitelj, malo govore, a mnogo rade. Nezapažene su, a svugdje prisutne, Sahara im je ipak najdraža, iako ih ima na svih pet kontinenata. To je sasvim razumljivo jer je tu Charles de Foucauld radio, molio, žrtvovao se... Tu su i one počele živjeti 1939. godine.

Tko je čovjek koji ima ovakvu baštinu? Tko je taj junak koji je u Tamanrassetu u Sahari sagradio utvrdu da bi zaštitio ljude od nartaja neprijateljskih plemena? Tko je taj čovjek kojeg je izmamio prijatelj — izdajnik u noći prvog prosinca 1916. god., a ratnik iz zasjede pucao i ubio ga? Da, ubio ga je čovjek kojega je brat Karlo otkupio kao roba i izkazao mu velika dobročinstva.

On se rodio nemiran i takav je ostao cijeli život. Nekoć oficir bez vjere i morala, zbog raznih prekršaja otpušten je iz vojske. Opet ga primiše na osobnu molbu i poslaše s ekspedicijom u Alžir. Poslije ugušene bune krene u Maroko. Godinu je dana lutao golemim prostranstvima pustinje, skupljao građu i objelodanio knjigu »Sjećanja na Maroko.«

Nakon toga dugo putuje Alžirom i Tunisom. Zatim odlazi u Pariz i obraća se u crkvi sv. Augustina. On sam govori kako je klekao pred oca Huvelina, i to je bio početak novoga lutanja. Tada je otišao među šutljive trapiste i postao redovnik.

Neko vrijeme boravi u Nazaretu, a onda se vraća u Saharu i tu živi među primitivnim muslimanskim plemenima. Nastanio se u Beni Abbesu, nedaleko od marokanske granice. Htio je još nekoga pridobiti tko bi s njim dijelio život šutnje i pustinje, ali nije uspio. Jedan se jedini odlučio, ali je došao do pola puta i utekao. Nijednog muslimana nije obratio. Nekad mu se činilo da mu je život luda avantura.

Međutim, tako nije bilo. On je imao cilj: živjeti skrovitim životom Isusa Krista. Zaista je šutio, ali je njegova šutnja glasno govorila. Čovjek Euharistije, šutljiv, beskrajno dobar, jednostavan, ljubitelj braće muslimana, tako je »zagrmio« svojim životom da se posljedice te »božanske grmljavine« i danas osjećaju. Propovijedao je životom, a ne riječima. O svome putu i cilju on veli: *»Moram učiniti sve za spas ovih ljudi u ovim krajevima, zaboravljajući potpuno sebe. Moja su sredstva: čitanje sv. mise, klanjanje Isusu u Euharistiji, molitva, pokora, dobrota i dobar primjer.«*

Eto, taj skromni i šutljivi samotnik, koji se srušio bez krika i jauka na saharski pijesak, i danas govori. Smrt čovjeka velikih sjajnih očiju, pitomca glasovite akademije koju je pohađao i de Gaulle, mladog i ponosnog oficira, poslije skromnog redovnika, nije bila uzaludna.

Istina, dok su na evropskim bojištima grmjeli topovi, nije se čuo pucanj metka koji je prošao pokraj desnog uha i izišao kroz lijevo oko, ali kad su se »civilizirani barbari« vratili kućama, čuo se pucanj afričkog pijeska koji i danas odzvanja Afrikom i cijelim svijetom.

Charles de Foucauld pao je mirno, bez riječi, bez daha, a tako je glasno progovorio da će ostati u povijesti Crkve kao jedan od najvećih propovjednika Vesele vijesti među poganima i glasnik velike ljubavi prema braći muslimanima.

Na koncu, kao potvrda njegova života, neka bude i ova njegova izjava: *»Htio bih naviknuti sve stanovnike: kršćane, muslimane i Židove, da vide u meni brata, sveopćeg brata. Moju su kuću svi počeli nazivati bratstvom, i to mi je drago. To i želim da bude.«*

2. Fra Ivo Muhamed Abd El Jalil

Prošle godine (1979.) umro je u Parizu obraćenik, redovnik-franjevac fra Ivo Muhamed Abd El Jalil. O njemu su pisale neke svjetske novine, pa i naša »Radosna vijest«. Prema njoj uglavnom donosimo život ovog redovnika i ljubitelja braće muslimana.

Bio je Marokanac. Zbog visoke intelektualne nadarenosti ide na studije u Pariz. Za vrijeme studija posebno se bavi proučavanjem mu-

slimanske i kršćanske vjere. Proučavajući kršćanstvo, došao je do zaključka da bi trebalo odgovoriti poticajima Duha i prigrliti nauku Isusa Krista. No, to nije bilo lako. Odgoj mu je bio muslimanski, obitelj također. I njegova zemlja, Maroko, potpuno je muslimanska. Ipak, što je odlučio, to je i ostvario. Pokrstio se u 24. godini života, 1928. godine.

Stvari su za njega pošle naopako. Svi su mu okrenuli leđa, osim jednoga brata. No, mladi Muhamed, koji je na krštenju dobio ime Ivo, nastavio je studirati kršćanstvo.

Zanešen Franjom iz Asiza, posebno njegovim siromaštvom, postaje redovnik — franjevac, svećenik, profesor na katoličkom institutu u Parizu. Tu predaje do 1964. godine.

Preostali dio života, sve do svoje smrti, mnogo je trpio, posebno zadnje vrijeme, jer je imao rak na ustima.

Bio je pravi Marokanac. Volio je svoju zemlju i želio njezinu nezavisnost. Mnogi ga nisu shvaćali ni razumjeli. Kod njega nije bilo nikakvog rasizma već samo čisto i pošteno domoljublje.

Posjedovao je veliku intelegenciju. Bio je odličan profesor. Poznao je mnogo jezika, pa i hrvatski. Mnogo je i pisao, a glavno mu je djelo »*Les aspects intérieurs de islam.*«

Fra Ivo Muhamed bio je čovjek - svećenik koji je želio i radio na dijalogu između muslimana i kršćana. Sve je poduzeo da dođe do približavanja između jednih i drugih. Iako je dobro znao da nema velikog približavanja na teološkom području, jer — kako smo vidjeli — muslimani ne priznaju Trojstvo, Utjelovljenje, Kristovo božanstvo..., ipak, po njegovu mišljenju, mogu se naći zajedničke točke između jednih i drugih, a to su: pomaganje siromašnih, međuljudski odnosi, rad na izgrađivanju mira, socijalni rad...

I on je želio zaboraviti prošlost koja nije uvijek bila ljudska ni s jedne ni s druge strane. Prošla stoljeća ostavila su, posebno u nekim područjima, ogorčenost prema Zapadu. Muslimani su uvjereni da su kršćani uništili polet njihove civilizacije, najprije kršćanskim vojnama, a onda kolonijalizmom. Ta se gorčina pojavila zadnjih godina kod nekih, kad je počela borba za oslobođenje Afrike.

S druge strane, kršćanski je svijet naoštren na islam. Stoljetna borba, u kojoj je bilo mnogo nepoštenoga i neljudskoga, od pojedinaca, učinila je da ta oštrina ostane i do naših dana.

Fra Ivo Muhamed zastupao je smjernice II. vatikanskog sabora koji kaže: »*Budući da je tijekom stoljeća između kršćana i muslimana dolazilo do čestih sukoba i neprijateljstva, Sveti Sabor poziva sve da se, zaboravivši što je bilo, iskreno trude oko međusobnog razumijevanja i da zajednički štite i pomiču socijalnu pravdu, čudoredna dobra, mir i slobodu za sve ljude*« (NA 3).

Fra Ivino je mišljenje da i jedna i druga religija mogu i moraju nastojati da se sačuva vjera čovječanstva, koja je ugrožena od modernog ateizma. Treba poštivati Božju milost koja je uvijek i svugdje prisutna. Trebaju poštivati jedni druge i pustiti u miru one koji steknu uvjerenje, te izaberu put k Bogu za koji budu uvjereni da je za njih najsigurniji.

Smrt ovoga čovjeka, svećenika, muslimana - kršćanina pogodila je cijeli svijet dijaloga između te dvije religije. Njegov rad riječju, životom i perom ostat će u povijesti kao veliki korak k zajedničkoj ljubavi i razumijevanju.

(Nastavit će se)

Dr. Ante Kusić

MEĐUNARODNI TEOLOŠKI SIMPOZIJ O TEMI »VJERA U RAZDOBLJU PRIJELAZA U INDUSTRIJSKO DRUŠTVO«

(Šibenik, 31. VIII. — 6. IX. 1978.)

Ova je revija u br. 2-1978, str. 168-176, objavila prikaz dra Ante Kusića o međunarodnom teološkom simpoziju o Crkvi, koji je bio održan u Heidelbergu. Na tom simpoziju bilo je zaključeno da se sljedeći simpozij ekumenske ustanove Südost-Europa Seminara pri evangeličkom teološkom fakultetu sveučilišta u Heidelbergu održi u Šibeniku. O tom simpoziju u Šibeniku izvješćuje dr. Ante Kusić, kao stalni član te ustanove. On je na simpoziju sudjelovao s predavanjem »Agrarno društvo u našoj zemlji: povijesni opis i teološko vrednovanje«. Dr. Kusić nije mogao prije dati ovaj prikaz, jer nije imao na raspolaganju potrebne priloge sa simpozija.
— Nap. ur.

To je već četvrti simpozij što ga je organizirao Seminar za Jugoistočnu Evropu pri Teološkom fakultetu Sveučilišta u Heidelbergu, u suradnji s Ekumenskim vijećem i Društvom Jugoistočne Evrope u Heidelberg/Mannheimu. Za održavanje simpozija u Šibeniku stvorio je preduvjete šibenski biskup Msgr. Josip Arnerić, omogućivši smještaj sudionika u šibenskom sjemeništu, te održavanje predavanja u sjemeništu i u franjevačkom samostanu na Visovcu. Srpskopравoslavni episkop Nikolaj omogućio je jednodnevni posjet manastiru Aranđelovac, na Krki, u kojem se odgajaju pravoslavni svećenici. Tu su bila, također prema programu, održana neka predavanja. Samu organizaciju simpozija proveo je dr. Mladen Karadžole (Bruxelles — Split), a teološko-znanstveno vodstvo simpozija imao je kao i ranije prof. dr. Friedrich Heyer. Osim sudionika iz Jugoslavije, na simpozijumu su bili delegati iz Rumunjske i Bugarske, iz Mađarske, iz Njemačke i iz Belgije. Profesori iz Njemačke zapazili su da je simpozij u Šibeniku bio impresivniji od dosadašnjih simpozija, koji su bili održavani u Heidelbergu. Na koncelebriranoj misi biskupa Arnerića u šibenskoj katedrali, koja je bila puna svijeta, bili su prisutni i protestanti, i pravoslavni, i katolici. Belgijski, slovenski, hrvatski i mađarska sudionici, koji su svećenici, koncelebrirali su s biskupom. Pravo-